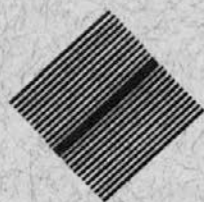

POŠTINA PLACANA V GOTOVINI.

B E S E D A

O SODOBNIH VPRAŠANJIH

LETO 1.
ŠTEV. 5.

Revija »BESEDA o sodobnih vprašanjih« izhaja mesečno. — Urejuje jo za konzorcij in izdaja jo za Delavsko založbo r. z. z. o. z. Pitako Vilko. Uredništvo in uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 22/I (Delavska zbornica). Tiska »Slovenija« v Ljubljani, Wolfova ulica št. 1. (Predstavnik A. Kolman.) — Revija stane letno Din 50.—, polletno Din 25.—, četrtletno Din 15.—; za Avstrijo letno Šil. 8.—; za Nemčijo RM 5.—, za vse ostale države S 150.— Naročnino je pošiljati na čekovni račun poštne hranilnice v Ljubljani, št. 16.099, telefon št. 2265. — Rokopisov ne vračamo.

Vsebina

P. T: JEDRO DANAŠNJE KRIZE — France Šmon: SE ENA SOCIOLOGIJA IZKORIŠČANJA — PISMO O KRŠČANSTVU IN KOLEKTIVIZMU — Co: SIMBOLI IN PROBLEMI MALEGA NARODA — Knickerbocker: GERMAN CRISES (V. P.) — PREGLED: Druga petletka (V. P.) — OCENE: Miško Kranjec: »Življenje« (Mirko Javornik).

PROŠNJA NAROČNIKOM

Vse, ki nam dosedaj niso vrnili revije, smatramo za naročnike. Prosimo jih, da nam nakažejo vsaj del letne naročnine, kajti revija se vzdržuje samo iz naročnine. — Uprava.

Opravičilo uredništva! Prosimo vse cenj. naročnike za oprostenje, ker se je ta številka radi nepredvidenih dogodkov zakesnila.

Vpišite se v
KREKOVO KNJIŽNICO!

Din 4.—

znaša mesečni prispevek
za broširane knjige in

Din 6.50

za vezane. Za ta denar
dobite

tri lepe knjige
na leto, ki bodo obse-
gale preko 700 strani.

Po pojasnila pišite na

KREKOVO KNJIŽNICO,
Ljubljana, Delavska zbornica

SALDA-KONTE — ŠTRACE
JOURNALE — ŠOLSKE ZVEZKE
MAPE — ODJEMALNE KNJIŽICE
RISALNE BLOKE ITD.

NUDI PO IZREDNO UGODNIH CENAH
KNJIGOVEZNICA
JUGOSLOVANSKE TISKARNE

PREJ

K. T. D.

V LJUBLJANI, KOPITARJEVA (UL. 6
II. NADSTROPJE

B E S E D A

O SODOBNIH VPRAŠANJH

LETO I.

MAJ 1932

ŠTEV. 5

P. T.:

Jedro današnje krize

Gospodarstvo kapitalističnega sveta je bolno. Za visoko konjunkturo leta 1929 je prišel tak padec, da ne prospeva prav nobena država več v prav nobenem pogledu.

Konjunkturna kriza! Tako se tolažijo optimisti. Periodičen pojav. Šla bo mimo kakor je prišla.

Čakali smo pohlevno in še čakamo, toda krize ni konec. Stalno se zastruje in zdi se, da bo kmalu vse svetovno gospodarsko življenje kup razvalin.

Skoro vse države pooblaščajo svoje vlade, da posegajo vmes z diktatorskimi sredstvi. Najsvetejše tradicije parlamentarizma in demokracije so bile potisnjene vstran. Nič naj ne ovira izbranih voditeljev pri delu, da morejo razvijati svojo umetnost vladanja. Da napravijo konec krizi.

Vlade z obema rokama segajo po polnomočjih. Izdajajo se zakoni. Stalno se napovedujejo »odločilni dnevi«. Kar naprej se rešujejo države. Toda kriza — divja dalje.

Vse je ostalo le pri velikih besedah in obljubah. O rešitvi se danes že malo govori. Vlade so se obupno udale v usodo in skrbe le za dnevne, tekoče posle.

Kdo naj prinese rešitev?

Katera vlada in kateri parlament je že kaj sklenil, kar bi imelo vsaj videz vseodrešilnega sredstva. Še veseli so, da morejo lepiti obliže na rane, ki se vsak dan znova odpirajo.

Različne smeri zastopajo različna mnenja. Mnogi smatrajo za odločilen vzrok nekaj, čemur zopet drugi odrekajo vsakršen pomen. Spor se suče bolj okoli vrstnega reda kot pa okoli dejstev. In ostaja nerešen. Prav tako kriza.

Najvažnejši vzroki tega propada sveta pa vendarle bolj in bolj jasno stopajo v ospredje. Brezkončna dokazovanja skušajo prikazati, koliko odgovornost nosi za razdejaje to ali ono dejstvo. Gospodarstvo pa ne more ozdraviti, dokler deluje magari le še eden izmed številnih strupov.

Gospodarstvo je bolno, ker njegovo prvobitno področje, poljedelstvo, ne more donášati nobenih koristi več. Kmet in sploh podeželsko ljudstvo nima nikakega zaslúžka in si zato tudi ne more ničesar kupiti.

Gospodarstvo je bolno, ker je vedno večji del človeške delovne sile vsled tehničnih pridobitev in racionalizacije odveč — brezposeln. Ker ni zaslúžka tudi ni porabe. Gospodarstvo je bolno, ker so vojna in njene posledice uničile ves star kapital, ustvarjanje novega pa se hoče doseči z naglico. Temu

se je še pridružilo pomanjkanje zaupanja in kopičenje zlata na nekaterih mestih. Za nove investicije, za financiranje obratov manjka kapitala. Kapitalistično gospodarstvo je oropano svoje bistvene vsebine.

Poljedelstvo je važen del kapitalističnega sistema. Tudi v nacionalnem premoženju industrijskih držav je zemlja med najbolj pomembnimi postavkami. Oprema zemlje s stroji zahteva znatnih investicij. In dejansko je finančni kapital dovoljeval poljedelstvu visoke kredite. V srednjeevropskih državah okupirajo ti krediti vse vloge, ki so zaupane hipotekarnim bankam in hranilnicam.

Kritje teh kreditov, pa tudi kapitalistično pojmovanje zemlje same, predstavlja renta, katero daje zemlja. Če se poveča vrednost produkcije, znižajo mezde in zmanjšajo ostali produkcijski stroški, se renta zviša. Padajoče cene in zvišani stroški pa pomenijo znižanje rente. Torej znižanje vrednosti kapitala. Če renta sploh preneha, tedaj zemlje ne moremo več smatrati kot kapital. Kakor zrak ne predstavlja nobenega kapitala, čeprav je za življenje neobhodno potreben.

Značilno za evropsko obdelovanje zemlje je kmetištvo. Tudi veleposestniki delajo z isto tehniko. Kmetje pa tvorijo veliko večjo polovico kot vse ostalo prebivalstvo. Le z donosom njihovega dela, le če oni zaslužijo, morejo najti ostali sloji prebivalstva odjemalce za svoje izdelke. Praprodukcija ustvarja primaren dohodek. Če se ta zmanjša ali sploh izostane, tedaj nastopijo v gospodarski mašineriji težke motnje.

Poljedelstvo je doživelo v zadnjem desetletju svojo veliko tehnično revolucijo. Novi stroji z dosedaj nesluteno kapaciteto, nove orjaške pokrajine posevkov, so omogočili prekomorskim državam, da so produkcijske stroške tako znižale in pridelek tako povečale, da je moralo evropsko kmetištvo prenehati z dobavami za svetovni trg, oziroma je moralo svoje cene naravnost potlačiti. To se pa pravi, da se ne samo ne dá več doseči nobena zemljiška renta, ampak niti ne plačilo za delo, ki je potrebno za produkcijo.

Izprememba bi bila mogoča, če bi tudi evropsko kmetištvo produkcijo mehaniziralo. To pa je nemogoče zaradi treh dejstev. Prvič ni kapitala za izvedbo tega prevrata. Drugič tudi socialni položaj in tradicionalna prizadevanja ne dovoljujejo, da bi se kmetiška posestva likvidirala in bi iz razširjenih veleposestev nastale žitne tovarne. Tretjič pa tudi ni možnosti, zaposliti vso ogromno maso kmetov, ki bi postala brezposelna.

Posledice te tehnične revolucije tedaj niso prehodnega značaja! Ustvarile so neizpremenljivo stanje! Kmet ne more dobiti za svoje delo plačila! Zemlja ne donáša nobene rente več!

To pomeni, da je izgubil kmet vso kupovno moč, ni več odjemalec industrijskih produktov in njih izdelovanje se mora silno omejiti. To pomeni tudi, da brez rente zemlja v kapitalističnem smislu ne predstavlja nobene vrednote, torej nobenega kapitala. Vsi dovoljeni krediti so zmrznili. Dejansko so — izgubljeni. Bistveni sestavni del finančnega kapitala se je zatekel v neko knjigovodsko iluzijo.

Prav tako kot mehanizacija poljedelstva je revolucionarno učinkovala racionalizacija industrije. Novi stroji, nova organizacija dela so neznansko dvignili produktivitetu. Na mah so stali tu obrati, ki so komaj čakali naročil, da vržejo na trg neprimerno več blaga, kakor se ga je produciralo dosedaj.

Produkcija tega blaga pa zaposli sedaj mnogo manj ljudi, ker nadomeste stroji dobršen kos človeškega dela.

V kapitalističnih državah so, kot smo pokazali, kmetje nehali biti konzumenti, njihovega zaslužka ni toliko, da bi si mogli kupiti industrijsko blago. Desetine milijonov delavcev ne najdejo več zaposlenja. Pa so še nadaljnji milijoni ljudi, ki so ostali brez kruha neodvisno od tega zastoja prodaje. Ti bi ne našli dela, četudi bi kak dogodek še tako močno zvišal industrijska naročila. Njihovo mesto je že zasedeno. S stroji. In drugi so zopet postali odveč z racionalno organizacijo.

Mnogi milijoni delavoljnih ljudi so enkrat za vselej izključeni od možnosti zaslužka. Za te v sedanjem gospodarstvu ni nobenega prostora več.

Torej še ena armada, ki je postala z organizacijo produkcije konsumno nesposobna. Toda ne prehodno, vsled konjunkturne krize, ampak za stalno, kot kmetje.

Sedaj stoji tu kapitalistična produkcija z vsemi svojimi čudovitimi napravami, s svojimi docela popolnimi stroji, s svojimi sijajnimi organizacijami. Z lahkoto bi zmogla dosti večjo produkcijo kot dozdej. Veliko cenejšo kot kdajkoli. Lahko bi profit podvojila, potrojila.

Toda ni trga, ni povpraševanja. Eksperimentira se z različnimi pripomočki. Zastonj. Izhoda ni nobenega!

Kapitalizem sam je produkt mašinske tehnike. Z napredujočo mehanizacijo je rasel njegov profit. Rastla je njegova moč. Hotel pa je vedno več in več. Še popolnejše mašine! Še manj delavcev! Še večji profit!

Nenasitnej ne pozna nobenih meja. Sla ga žene, da bi zajel vse. Vse požrl. Sit je, a hoče še naprej žreti. Organizem se ne dá prisiliti. Mnogokrat nastopi kot posledica le lahna omotičnost. Mnogokrat ohromijo poedini udje. Mnogokrat pa nastopi smrt!

V kapitalističnem gospodarstvu predstavlja denar merilo vrednosti in mora tudi sam imeti neko stabilno vrednost. Temu služi zlato kritje.

Zadnji dogodki pa dokazujejo, da tudi zlato ne jamči za stabilnost denarja. Zraven je potreba še nekaj drugega. Zaupanje v zlato! Zaupanje v sistem! In koliko jih še zaupa v sedanji sistem?

Šmon France:

Še ena sociologija izkoriščanja

»Z izjemo poglavja o vrednostni obliki ne bodo mogli tožiti čitatelji, da težko razumejo to knjigo (Kapital). Predpostavljam seveda čitatelje, ki se hočejo naučiti kaj novega in ki hočejo tudi sami misliti.«

(Kapital, I. s. VI.)

Mimogrede bi rad omenil, da je moj zadnji članek segel globoko do srca tudi nekaterim očancem iz centra doline šentflorjanske. Seveda so to praktični rodoljubi, ki te pobijejo kar z najnovejšimi podatki. Strašno me je pretresla njihova modra sodba. Bo res boljše pustiti kolektiviziranje žen in otrok in jim pomagati pri nabiralni akciji za gladujoče na severu.

Nič ne marajo slišati, da so to le fragmenti, katerim izčrpana sistematska dela šele sledijo. Kaj purana briga, kaj se skriva za rdečim pajčolanom. Oblajati ga je treba, potem pa spet zleze zadovoljen na svoje grede. Da pa gornji

očanci ne bodo mislili, da imajo edino oni vse avtoritativne nazore v svoji lasti, omenim samo citat iz lanskega pastirskega lista praškega nadškofa Franca Kordača: »Tudi produkcijska sredstva more družba prenesti iz privatnega lastništva v last vsega delavstva v slučaju, da to služi k zadovoljivi rešitvi socialnega vprašanja. Delovna sredstva se tako z delavcem znova združijo v naravno enoto, iz katere jih je iztrgal kapitalistični gospodarski sistem...« In dalekoviden budimpeštanski jezuit Csavossy je lani pridigal: »Farizejska hinavščina je, delavce opominjati k potrpežljivosti, da jih lažje izrabljajo...«

Pa k stvari! Iz strani 103, 112 in še drugih tam okoli se čisto jasno vidi, da smatra naš avtor Marxa za evangelista vseh tistih, ki streme za odpravo zasebne lastnine. To je aprioristična trditev, ki z nobenimi citati ne pove, kakšne lastnine in na kakšen način. Treba je le malo vzeti v roko »Kapital« in brez predsodkov predelati lahko razumljivo poglavje o procesu pridobivanja nadvrednosti (I. del, str. 148) ali prebrati 24. poglavje o skrivnostih prvotne akumulacije kapitala (st. 769) in videli bomo, kakšno zasebno »lastnino« hoče Marx odpraviti in komu jo hoče dodeliti. Kdor pa tega noče razumeti ali preštudirati, bo seveda trdil, da sta delo in kapital enako upravičena na prejemanje sadov dela (str. 109) in da bi bila tatvina, če bi se kapital ne smel dedovati (ravnotam). Naj tu še omenim, da je naivno strašilo, če se na isti strani trdi, da pozivlje geslo »delo je edini vir vrednosti« h kolektivizaciji. Potem bi morali vsi poborniki delovne teorije, tudi cerkveni očetje in srednjeveški moralisti nujno biti kolektivisti. Individualna ali kolektivna produkcija je odvisna samo od vsakokratne tehnike. Nemogoče je bilo govoriti o kolektivizmu v dobi, ko še niso poznali strojev, delitve dela, blagovne produkcije. Danes pa, ko je že večino dela tehnika sama skolektivizirala, je pa kolektivizacija konzuma nujen postulat. Tudi ni nikjer Marx trdil, da se mora po smrti individua vsa njegova z delom pridobljena lastnina izročiti družbi, da se ne krši princip »delo je edini vir vrednosti«. To so insinucije, ki hočejo strašiti pred kolektivizacijo in zagotoviti kapitalu njegov nemoten izkoriščevalni delokrog. In kako je sploh mogoče razproletarizirati delavca, ne da bi mu odvzeli pečat njegovega suženjstva, mezdnó delo, mezdo, kako se naj na vse sloje raztegne zasebna lastnina? Kje naj jo vzamejo, ko je, smelo trdimo, 90 % današnje lastnine v rokah kapitalistov. To je uganka, o kateri se nič več ne razpravlja v gornji knjigi. Je preveč delikatno. Treba je le svariti: »Zasebna lastnina se ne sme odpraviti (socialistično geslo), ampak pravično razdeliti...« Kaj ni tega že pred 80 leti zahteval Marx-Engelsov manifest, kaj ni tega znanstveno dokazal Marx v svojem poznejšem obširnem delu?

Marx se sprašuje: Odkod pravzaprav kapitalistična lastnina in ali je to sploh lastnina. Na to je treba najprej odgovoriti in potem bomo šele mogli temeljito ozdraviti družabne razmere. Odkod to, da ima že več stoletij edino meščanski razred pravico, da se mu brez vsega truda poraja iz kapitala večvrednost-profit? In iz večvrednosti znova kapital? Zakaj ti odnosi nikdar ne nehajo in si kapitalist vedno znova reproducira svoj kapital, proletarec pa vedno le svoje suženjske verige? Li res obstoja ta circulus vitiosus (začaran krog), kar obstoja človeška zgodovina? Je li resnica, kar predstavlja jo vse meščanske sociologije, da je v nekdanjih zlatih časih sama od sebe nastala na eni strani pridna, varčna, inteligentna elita, katere potomci so kapitalisti, na drugi strani pa lena svojat, ki končno ni mogla prodati drugega, kot prvim svojo lastno kožo ter roditi s tem izvirnim grehom današnje proletarce?

Ne, tako idilična ni bila zgodovina, si sam odgovarja. Kar obstoja zgodovina, še ni bilo slišati, da bi gros delovnega ljudstva ne hotel delati in tako ostati samostojen. Nikdar se še ni zgodilo, da bi kak stan ali razred šel prostovoljno v sužnost. Dejstvo pa je, da je vsa dosedanja zgodovina pisana z ognjem

in mečem, z nasilji, upori in krvjo. In prav to velja tudi za idilično prvotno akumulacijo ali prvotno kopičenje pravirov današnjega kapitalističnega premoženja. Kapitalistično mezdno razmerje in modernega sužnja je ustvarila nasilna ločitev med delom in lastništvom produkcijskih sredstev, ustvarilo se je s tem, da so proletarskemu kandidatu vzeli zasebno lastnino in ga postavili na človeški sejem, roparji pa so potem ustvarili z ugrabljenim kapitalom zanj nove suženjske delovne pogoje. V Angliji, klasični deželi kapitalizma, je bilo do 16. stoletja večina kmetov in zakupnikov na veleposestvih samostojnih. Tehnika je tedaj izboljšala manufakturo, odprli so se novi trgi, cena volne je znatno poskočila. Veleposestniki so se pa tedaj zvezali z malimi trgovci, uvedli na svojih posestvih le ovčjereje, samostojne zakupnike pa so nagnali na delovni trg za nove manufakturne sužnje. Ovce so požrle ljudi. Za reformacije so razlastili še cerkvena posestva, nov vir kapitala in proletarijata. Za Štuartovce so te rope lepo uzakonili, vsa davčna bremena vojn, državnih vojn in osvajanj pa zvalili na svobodne kmete. Boben je ustvaril novo proletarsko rezervo. In če še to ni zadostovalo, so z vojaštvom lovili ljudi in jih gonili v »domove dela«. Na tisoče vasi so požgali, podrli ograje, cerkve, ljudem pa vzeli vsako eksistenčno možnost. In kako nečloveško so postopali s temi berači: ali mezdno delo ali smrt! Z najrazličnejšimi srednjeveškimi mukami so jim ubijali v glavo novo proletarsko miselnost. Henrik VIII. je začetkom 16. stoletja ukazal, naj tiste nemaniče, ki se nočejo prodati za mezdno delo, najprej bičajo in jih zaprisežejo, da bodo šli delat; če še to ne bo pomagalo, naj jim odrežejo pol ušes, v tretje naj jih pa kar pobijejo. In res so pobili samo pod njegovo vlado 75.000 takih beračev. Drugim so zopet užigali na čelo suženjske žige za vse življenje, njihovi otroci so bili zopet sužnji, sploh so proti njim postopali kot proti izdajalcem države. Pod kruto Elizabeto so jih zopet obešali dnevno 300—400. In podobno po vseh kapitalističnih državah, da molčim o najhujšem — o morijah krščanskih zavojevalcev v kolonijah. Vidite, tako so se ubijale svobodnim ljudem v glavo današnje nenaravne družabne razmere. Tako je nastajal povsod kapital, tako se je rodil proletarijat. In skozi štiri stoletja nato se kapital vsled izkoriščanja akumulira in se podeduje od roda do roda. In enako dobo tudi proletarec daje svojemu sinu edino dediščino — mezdno delo. Kje moremo tu govoriti o zasebni lastnini v naravnem pomenu, kje ima kapitalistično premoženje svoj sakralni značaj?

Da se nam bo svetost kapitalistične lastnine še bolj razgalila, naj citiram še Engelsa (Razvoj soc. str. 32 in 33): »... v srednjem veku ni bilo nobenega dvoma o tem, čigav naj bo produkt dela. Posamezen producent je v splošnem izdelal svoj produkt iz svoje, često od njega samega pridelane surovine, z lastnimi delovnimi sredstvi in z lastnim ročnim delom ali delom svoje družine. Ni bilo torej treba, da bi si produkt šele prilastil, njegov je bil že sam po sebi. Lastnina na produktu je torej temeljila na l a s t n e m d e l u ... Sedaj pa se je pričela koncentracija produktivnih sredstev v velikih delavnicah in obrtnijah: produkcijska sredstva so se s tem dejansko spremenila v družabna produkcijska sredstva. Toda z družabnimi produkcijskimi sredstvi se je postopalo še vedno tako, kakor da bi bila to še vedno produkcijska sredstva in produkti posameznikov. Dočim si je torej posestnik delovnih sredstev preje lastil produkt zato, ker je bil ta plod njegovega listnega dela... si je sedaj posestnik delovnih sredstev lastil produkt še nadalje, čeprav to ni bil več njegov produkt, temveč izključno le produkt t u j e g a d e l a. Tako si torej niso več odslej lastili družabno izdelanih produktov o n i, ki so bili gonilna sila produktivnih sredstev, in so v resnici sami produkti tudi izgotovili, marveč kapitalist. Produkcijska sredstva in produkcija so bistveno ostala družabna, to je: podvržena so še vedno obliki prilastčanja, ki ima

za svoj predpogoj zasebno produkcijo posameznika, torej produkcijo, kjer ima vsakdo svoj lasten produkt, katerega tudi sam donáša na trg... In v tem nasprotju, ki daje novemu produkcijskemu načinu kapitalistični značaj, korenini vsa kolizija sedanosti že v kali.« Tako razvija Engels zanimivo nasprotje, iz katerega pač ne izhaja zasebna lastnina, ki bi jo bilo treba šele zagovarjati. Kdor pa to dela, stori to le pod vplivom, ki ga izvaja nanj gornji prilaščujoči razred.

So li torej res tisti, ki se bore za podružabljenje produkcijskih sredstev, roparji, ki hočejo lastnino enim vzeti in jo med sabo razdeliti? Naj odgovorim z dokazi iz manifesta (st. 16 in nasl.): »Nam... so očitali, da hočemo odpraviti osebno, z delom pridobljeno lastnino, ki je temelj vse osebne svobode, delavnosti (Soc. str. 117) in samostojnosti. Z delom pridobljene zasebne lastnine? Govorite o lastnini malega meščana, malega kmeta, ki je obstojala pred meščansko lastnino? Te nam ni treba odpravljati, industrijski razvoj jo je odpravil in jo odpravlja dan za dnem. Ali govorite o moderni meščanski zasebni lasti? Ali ustvarja mezdno delo, delo proletarca, njemu lastnino? Ne! Njegovo delo ustvarja kapital, to je lastnino, ki izkorišča mezdno delo in ki se množi le pod pogojem, da si ustvarja novo mezdno delo v svrhu ponovnega izkoriščanja... Če se kapital izpremeni v skupno, vsem članom družbe pripadajočo lastnino... izgublja svoj razredni značaj... V vaši obstoječi družbi je zasebna last že za devet desetih odpravljena; zasebna last obstoja baš v tem, da je devet desetih nima.« In iniciativnost za delo: »Potem bi morala meščanska družba od lenobe že zdavnaj poginiti, kajti oni, ki v njej delajo, ne pridobivajo, in oni, ki pridobivajo, ne delajo.«

Tak je torej Marxov nazor o lastnini. Kolektivizacija tega, kar sploh nikdar lastnina ni bilo! Ne pa malih obratov, kjer se dela z lastno delovno silo. Tudi z delom pridobljena lastnina se ne sme kršiti: »Kolektivizem nikogar ne ovira, da naj si ne prisvaja družabnih produktov, pač pa ne dovoljuje, da si s tem prisvajanjem podjarmlja tuje delo.« To so torej Marxovi nazori. Vrniti devet desetih človeštva lastnino, ki bo radi današnje tehnike seveda kolektivno organizirana, desetina pa, ki jo ima, si jo pa naj v bodoče tudi z delom pridobi, če jo hoče imeti. In proti takemu nazoru se more boriti samo tisti, ki ga ne pozna, ali ga pa vsled tega, ker deli z gornjimi deset tisoči iste interese, noče poznati.

O historičnem materijalizmu ne bom govoril, ker o tem sem z avtorjem v dnu duše istega prepričanja. Najlepši kolektivistični red se trajno brez religije ne more obdržati. Kajti tudi njega nosivci so slabotni ljudje, in če ne bodo črpali pravičnosti, altruizma in prave socialnosti iz globokih religioznih virov, bo rod, ko ga mine prvotno navdušenje, ostal notranje razbit. Žal, danes v kolektivističnem pokretu prednačijo še brezbožniki. Naša naloga je, da z njimi ramo ob rami vojujemo gospodarski razredni boj in potem bo naša zmaga v bodoči, to je religiozni fazi razrednega boja, ki sigurno sledi prvi, lažja. Kapitalizem sam pada vsled svojih nasprotij. Enako bo s proletarskim brezboštvom. Danes vidimo, kako malo je beden proletarijat dostopen za pridiganje duhovnih vrednot. Ko pa se on v bodoče materijelno dvigne, se bo začela tudi njegova duša vpraševati po smislu življenja. Tedaj, ko njegovo materijelno življenje ne bo več ogroženo, se tudi ne bo več zadovoljil z ekonomskimi in tehničnimi zmagami, videl bo, da vse skupaj ne more popolnoma osrečiti njegove notranjosti in tedaj mu bo ostalo samo dvoje, ali bo začel tudi on priznavati in častiti Najvišje bitje, ki tako modro skrbi zanj, ali pa si bo pognal kroglo v glavo. Imejmo trdno vero v mogočno krščansko ero, ki gotovo sledi vsem tem, za človeka poniževalnim gospodarskim razrednim bojem.

Zaključimo poglavje o zasebni lastnini.

Bog je ustvaril vse zemeljske dobrine in jih dal v oskrbnitvo vsem ljudem, vsem enako, saj je vse ustvaril po svoji podobi. Vsi gospodujte zemlji in vsemu, kar je na njej. Vse naj vam služi za vaše telesno življenje. In z razumom si podvrzite tehnične sile, da vam bo delo vedno lažje. Kristus nas je osvobodil še spon izvirnega greha, katerega posledica so tudi trnje, osat in znoj. Ne bi ga bilo že pri današnji tehniki skoro nič več; že 3 urno delo bi vsem ljudem omogočalo neprimerno lepše življenje. Ali v kapitalistični družbi vlada sistem suženjskega dela milijonov in brezdelnega luksuznega življenja gornjih deset tisoč izvoljenih. Lazar živi stalno v krizi, bogatin pri pogrnjeni mizi. Lazar na umetno k tлом potisnjeni barbarski stopnji, bogatin pa na rivieri, letoviščih in se vsak dan gosti. Samo en dan ne, tedaj ko hiti z najnovejšim kuponom po čisti dobiček svojega podjetja.

400 let je že, odkar se je po vsem svetu sistematično uvedlo pogansko rimsko lastniško pravo o brezdelnem pridobivanju lastnine, odkar je prvi podjetnik nasilno zasužnjil prve mezdne delavce in jim odtrgal del sadov dela. In od tedaj vlada na svetu sistem tatvine, ropa in greha. Pomislite, sistem zgrajen na štiristoletnem vnebovpijočem grehu! Božji darovi, zemlja, nje elementi in sile so se spremenili v kapital modernih roparskih vitezov. In vseh teh 400 let že preganja ta poganski mamon krščansko delovno ljudstvo in krščanska gospodarska načela. Saj je dejal lani škof Hanna v S. Francisco: »Prvi kristjani so bili preganjani z raznimi mučili, danes pa so preganjani z gospodarsko krizo in nizkimi plačami.« Občudujemo moderne mučence, izkoriščane kristjane, ki so kljub temu, da so jih lastni voditelji zapustili in darovali Kapitalu, ohranili močno vero v novo, zlato krščansko kolektivistično ero. Postavimo se k tem borcem ramo ob ramo, razpršimo jim dvome, opozorimo na kapitalistične apolette in pomagajmo jim na poti v družbo gospodarske enakosti in bratstva po načelih Kristusovega Evangelija.

(Nadaljevanje prihodnjič.)

Pismo o krščanstvu in kolektivizmu

Dragi! Zdi se mi, da nekaj let že vlada v naši domovini smrtonosna puščoba. Dežela je kakor izropana, ljudje so kakor bi bili vsi v visoki vročini in brez posebnih misli čakajo samo še na konec. To je zato, ker je bil ves narod ogoljufan, ne za denarje, ampak ogoljufan, prevarjen za svojo vero. Če človek nima vere, je samemu sebi v napotje. Kot starec je narod brez vere. Kdor krade vero, mu ne bo odpuščen ne na tem ne na onem svetu; kajti on je več kot tat, je ubijalec duha.

Neizrekljivo vesel dogodek za me je bila zato zadnja številka »Besede«, posebno pa članek g. Šmona, ki predstavlja naravnost zamah čez izumetničeni gordijski vozle dosedanje »krščanske« kapitalistične ideologije. Mlada impulzivna forma ter dobro poznanje problema mi je vsekakor simpatično. Mnogi smo našli novega tovariša, ki velja.

Nad vse me je presenetila vest, da je moj novi nepoznani tovariš duhovnik nekje iz Štajerske. Takega silnega pogona od vseh teh strani že dolgo nismo pričakovali. Žal bi mi bilo, če bi g. Šmon na poti, ki jo je nastopil, pre zgodaj omagal. To je Triglavska severna stena v ledu in noči. V skrbno izbrani opremi je komaj premagljiva! Če boš omagal, vedi, da delovno ljudstvo »bo videlo, kje vse sankcionirajo njegove vnebovpijoče razmere, krivice in izkoriščanja in kje se jim jemlje edino upanje na izboljšanje — potom razred-

nega boja v nov kolektivističen družabni red«. To so besede, ki jih je govoril še mlad, resničen, nepreračunan duhovnik iz srca stokrat bolj kot iz razuma.

Ko sem prišel pri čitanju do »ideologije mladih krščanskih kolektivstov« sem se zdrznil in za čas posumil, če ni to nova, času primerno urezana politična laž. Kdo je Šmon? Politik ali več kot politik? In sem pomislil, kje vse je bila ta beseda, ki izhaja iz besede Krist, porabljena in izrabljena, da je krščansko zakrivala nekrščanske namene. Saj še ni končana neslavna pot slovenskih krščanskih socialcev, ki so kmalu izgubili svoje navdušenje za krščanski socializem, čeprav ga je Krek pri nas vpeljal. (Da ne omenjam avstrijskih krščanskih socialcev s prelatom Seiplom na čelu!) Zadeva je jasna in greh naših krščanskih socialcev je do pičice poznan. Hoteli so biti res socialisti in ne delavska vaba za kako »christlich-soziale Partei« v Sloveniji. V srcu so prav mislili, praktično pa so bili le vaba, ki ni mnogo vabila. Kolikor je bilo uspeha, je bil le radi mizernega stanja proletarskega pokreta pri nas.

Poleg krščanskega socializma smo se nekoliko časa navduševali za krščansko demokracijo, čeprav nismo mogli čisto zatrei vseh simpatij do »katoliške« diktature v Španiji, za katero prav sedaj cerkev poravnava stroške, seveda vse po krivici. Tragično je pri vsem tem to, da mnogi tarnajo samo radi stroškov, usodnega stroška pa, da ljudje izgubljajo vero v Cerkev, ne vidijo. Zadnja tolažba in izgovor je vedno, da moramo računati s človeškim, časnim v cerkvi. Kdo more zameriti ljudem danes, če tako večnega več ne vidijo in če zato nimajo več pravega smisla. Pozabili so na beli kruh, ker ga že dolgo niso jedli. Veliki možje, ki naj izhajajo iz Cerkve, so bili svojčas svetniki, danes mislijo, da so to politiki. Kdo more zameriti?

Kdo ima pravico lastiti si naslov krščanski? Če bi bilo vse to, kar smo ravnokar pregledali, res po vsebini krščansko, potem bi bil g. Talleyrand najpopolnejša krščanska osebnost: katoliški škof pod Ludovikom XVI., nato republikanec, zatem vodja in začetnik Napoleonove diktature, njegov izdajalec, nazadnje monarhističen diplomat, vedno v najsijajnejši formi. Danes ali jutri bi ga imeli kolektivist na vratu, če bi se dala leta tako zbirati kot so se mu zbirali milijoni. Bil je mojster vseh politikov, politična dovršenost — ali ogabna je ta dovršenost, tako ogabna, da niso njegovi sorodniki dovolili izdati njegovih spominov. Prepozno se je Napoleon kesal, da ga je šepavec ukanil. Omenjam to le za to, ker naši dobri ljudje ne uvidijo, kako smo vsak dan ukanjeni in se otroško vesele politične prevare in mislijo kaka mojstrovina je. Milijoni se množijo, ali plača jih narod. Mi ne plačujemo več z denarjem, mi plačujemo že z življenjem. Vse to je formalno krščansko. Nam, ki težimo za vsebino in smatramo vsako zgolj formalnost za skorjo, ki zakriva pravo jedro, se vse te »krščanske« smeri, ki sem jih od začetka označil, če so »krščanske« le radi slučajne potrebe in preračunano, zdijo nekrščanske (n. pr. španska diktatura). Mnogo težje pa je reči in odločiti, kaj je vsebinsko krščansko; je li kolektivism, ta nazor utemeljen po K. Marxu in naslednikih, realiziran vsebinsko krščanski? Drugič pa je treba odločiti, če je imenovanje krščanski kolektivism mogoče in pametno.

Popolnoma zgrešeno je mišljenje, da obstoji kak družabni red, je obstajal ali sploh bo obstajala kaka družabna forma, ki bi jo mogli vzeti kot vzgled krščanske družbe. Ravnokar smo prestali malo zmoto, ko so hoteli nekateri dobričine pričarati zlati srednji krščanski vek in poživiti cehe. Parola je bila: stanovska kultura. Nemala vloga je bila odmerjena cehovskim bandom in uniformam. Kdo se danes tega še spominja, ko je šele pol desetletja preteklo? Ker je to nemogoče, zato tudi nimamo nikake zamisli o krščanski državi, obstojajo samo splošne moralne norme, ki se jih politiki tem manj držijo, čim več moči imajo. O kakem podobnem načrtu kot je marksizem na

krščanski strani ni govora, še manje pa o volji ta načrt res izpeljati. Živ dokaz zato so boji med teoretiki katoliških shodov in praktiki — krščanskimi socialisti. Zato je tako razumljivo in razveseljivo, da mladi možje, ki čutijo življenjske tokove, sami najdejo pot k njim z radikalno gesto brez pomislekov. Kadar nastopi kolektivism, bo ta skoraj ravno tako nevtralen napram krščanstvu, kot je bil kapitalizem in fevdalizem, krščanstvo v njem bo imelo iste naloge kot prej. Pot k dušam je vedno svobodna, za to ni treba ne radio-postaje, ne dnevnikov, ne stranke, ne banke, zadostuje in nič je ne more nadomestiti — goreča krščanska duša. Vse drugo je navlaka! Ker pa upamo, da nam kolektivism prinese večji red in pravico kot vlada sedaj, smo upravičeni upati, da je ta forma danes bolj blizu krščanstvu kot prejšnja.

O nalogah krščanstva sem pisal v članku »Rešite naše duše«, kjer sem postavil historičnega Frančiška za njegovega zastopnika. Danes pristavim: Reševanje časnih zadev ni njegova prvotna naloga. Ideja o božjem kraljestvu je predvsem metafizičnega značaja, vendar je kot taka imela ogromen vpliv na potek političnega in gospodarskega razvoja, ali vedno sekundarno. Zelo jasno se to vidi pri prvih kristjanih, ki niso imeli nobenega političnega programa in so se radevolje pokoravali državi, vendar jih je država preganjala. Gotovo jih ni Dioklecijan, veliki reformator rimske države, preganjal radi vraž o oslovski glavi in dr., ampak zato, ker so mu le-ti s svojim božjim kraljestvom naglodali njegovo državo in družbo pri korenini.

Ako vzamem prve krščanske občine kot merilo za popolno krščanstvo in se vprašam, kaj naj bi storili kristjani, če bi hoteli biti res kristjani, da bi bilo krščanstvo res dejavno in da bi prodiralo in podiralo brez državno pravnih in ekonomskih programov s tako nepremagljivo silo, da bi se ji niti državna niti gospodarska forma ne mogli ustavljati, pridem do neverjetnih zaključkov — postati bi morali — kolektivist. Občestvenost — kolektivnost, saj to je krščanstvo. To je že bilo življenje vseh prvih krščanskih občin. Ravno tukaj pa obstoji tudi bistvena razlika: lahko trdimo, da sta si kolektivism, ki nikdar ne bo prav krščanski, in krščanska občestvenost z obzirom na zaželjeni cilj zelo sorodna, po svoji naturi pa sta si hladna tujca (lat. hostes).

Tudi polnega krščanskega ideala družba ne bo dosegla. Osvobojevanju sužnjevi, ki so ga prvi bogati kristjani vršili iz moči nove vere, bi danes odgovarjalo, da izroči fabrikant tovarno svojim delavcem, delavci pa vsej krščanski skupnosti in veleposestnik vse svoje imetje svojim dninarjem. Kdo je že kdaj kaj takega slišal?

Radi omenjenih mnogih skupnih stremeljenj pri krščanstvu in kolektivismu pa ni prav nič čudnega, če se oba tabora vsaj po poedincih zbližujeta, posebno pa razumem, da so ti poedinci ravno duhovniki, radi velike podobnosti, ki obstoji med praktičnimi kolektivistami in prvimi kristjani. Radi tega kolektivistični duhovnik ni noben nevernik tudi ne v teoriji, saj jih vnema isti ogenj, ki je gorel v srcih katakomb. Da bi bili le »politiki«, ki trgujejo z vsako idejo, ne verujem, ker zaupam njihovi mladosti. »Politik« ne more biti — duhovnik. Duhovnik stoji previsoko — »politik« pa prenizko. Tudi je premalo metafizike na politiki, da bi ji duhovnik ostal zvest in bi trpela politika. In še eno. Politika je delo rase, krvi. Tudi preko tega stoji duhovnik. (Morda bo kdaj slovenska polit. zgodovina motrena tudi s tega vidika?)

Zdi se mi, da g. Šmona niso pripeljali imenovani »oziri« v krščanski kolektivism, ampak čisto nekaj drugega. Dobro je povedano v članku »Cerkev v defenzivi in politični katolicizem«. Zelo bi mi bilo žal, če bi tak zanos izhajal samo iz omenjene defenzive; v najkrajšem času bi mu bila upognjena

hrbtenica. Morda bo kolektivizem res delil oblast, toda oblasti nad dušami, ki so svobodne, ne bo delil. Do duš ne more nobena oblast, samo resnica in ljubezen je pot do njih. Cerkev je imela duše, pa jih izgublja. Politični kato-licizem ni preotel nobene in ne bo nobene, četudi bi se kolektivistično pre-oblekel. Razkristjanjenje se je izvršilo v velikem obsegu intra et extra muros. Kdor se brani, izgublja, je pekoča istina za cerkev. Kdor hoče vse dobiti, mora vse dati.

Kakor vidiš, dragi prijatelj, je naša dediščina zelo majhna. Ničesar več nimamo, s čemer bi šli v življenje. Veruj mi, da to še ni revščina, posebno tokrat ne, ko se zavedamo svoje moči, pa tudi svoje odgovornosti. Tebi in vsej slovenski mladini bi rad povedal, da je prišel novi čas, ki zahteva vse novo, v prvi vrsti pa novih ljudi z novim duhom in novo etiko. Gotovo Ti nisem napisal vse tako, da bi mi takoj pritrnil, ali moja volja se je gotovo raz-krila in tudi vidiš, v kake težave je zašel vsak krščanski človek: Vendar, ne plašimo se, sledimo svoji čisti misli, pa vsemogočno življenje tudi nas ne bo zavrglo. Težko čakam Tvojega odgovora in Te pristrčno pozdravljam

Tvoj Tomaž.

Simboli in problemi malega naroda

Mali narod ima vedno svoje simbole in probleme, ki jih velikemu narodu ni treba. Če jih nima sam, jih pa importira. Kajti tako ne more živeti. Zato ima nekaj delavcev, ki mu kažejo podobo njegove duše.

Tako ima Mali narod tudi svoje Nacionalno gledališče. Vse, kakor je treba in prav. — Kljub temu pa nisem mogel dolgo let doumeti, zakaj tak naslov »Nacionalno«, ko so vendar predvajali na odru vse kaj drugega. Ka-kega Shakespearea, Ibsena; celo Sofokleja in Euripida.

To je vendar nekaj občečloveškega in nikak naš simbol ali celo problem. Kakšen problem pa je to za nas, če vam pošlje Hamlet Ofelijo z eno samo gesto v samostan, ali pa Ojdip rešuje vprašanje krivde za dejanje, ki ga je storil, ne da bi vedel, da ni bilo prav.

Ali naposled se je vendar izkazalo, da je gornji naslov upravičen. Kajti dobili smo svoj simbol, rešili smo svoj edini, veliki problem, nič več nas ne bo težilo kakšno vprašanje.

Ko je Linhart pisal svojo »Županovo Micko«, ni pomislil, da je načel vprašanje, ki ga bo celo poznejše stoletje komaj rešilo. Linhart ni pisal te svoje igre zaradi problema, nego bolj zaradi igre same.

In zdaj, več ko po sto letih borbena dela smo vendar prišli do svojega izraza: Linhartov župan je ženil samo eno hčer in je bil povrhu župan, kar pri nas mnogo zaleže. Linhart pa ni nikoli pomislil, da sta pri hiši lahko dve nevesti in to ne pri županu, nego pri kakšnem kočarju. Vidite in to je nepri-merno bolj zapleteno vprašanje, takima brhkima dekletoma poiskati dostojna ženina. V samostan katero poslati, ne gre, zlasti, če sta dekleti brhki in jima niti na misel ne pride kakšna tiha celica.

Zdaj pa vzemite na priliko zadevo Ojdipa v roke! To ni nikako naše vprašanje. Tudi glede Antigone smo si lahko na jasnem in pravtako o Hamletu in podobnem. Mi priznamo te vrednote, brezdvomno, cenimo in spoštujemo, ali to ni nikak naš problem. Celo mnogo drugih stvari je lepih in dobrih, toda naš svet je vendarle drugačen.

In tako smo dobili naposled ogledalo, da si ogledamo svojo podobo. »Nacionalno gledališče« je storilo svojo veliko dolžnost. Prikazalo nam je pot, po kateri naj hodimo. Videli smo, kako je treba rešiti vprašanje, če sta pri hiši dve nevesti. Zdaj vemo, da to lahko gre brez solz, celo brez vsake sentimentalnosti. Kaj pak drugega, dva ženina je treba poiskati, bodisi že, da sta to oče in sin, in imeti morata vsak svojo hišo.

Vidite in je stvar rešena.

Nato pa se še praznuje Jubilej in — basta.

Zdaj pa recite, da to ni najenostavnejši način, najlažja rešitev. O — Nacionalno gledališče že gre po pravi poti.

Glede simbola pa je stvar skoraj bolj komplicirana.

Navadno imajo narodi simbole-junake iz preteklosti. Naša preteklost pa še ni natančno dognana in junaki, ki so se kdaj izkazali, so bili sami kmetavzarji.

Cankar je sicer iskal za tem simbolom, pa ga je seveda zgrešil. Kajti glede Lepe Vide smo si danes že na jasnem, namreč, da je stvar lepa in dobra, umetnina skoz in skoz, da pa prav tako dolgočasna. Isti Cankar se je nekoč spravil nad Krpanovo kobilo in ni mogel razumeti, kaj naj ta kobila predstavlja. Da, če bi kdo govoril o Lepi Vidi, ali o čem podobnem, bi on razumel, glede Krpanove kobile pa si ni bil na jasnem. In prav ta Cankar ga je v tej stvari — polomil. Kajti je Lepa Vida res umetnina, ali kakšen simbol je to?! — Ali ni lepši simbol Krpanova kobila, ki vendar nekaj predstavlja.

Res je to kljuse vse zgarano, rebra mu stoje kot dve lojtri, ali je vendar to naš pravi in edini simbol. Veste, kaj se to pravi, staro in zmučeno kljuse, ki so je vse življenje jahali sami brdavsi?!

Martin Krpan bojda ne živi več in je prav da ne, da ne bi gledal sramote svojega naroda.

Kobila pa je ostala nam v spomin in celo v naš simbol. Potnik, ki prideš mimo, poglej to kljuse, zgarano in zmučeno, poglej, to ni več kobila, to smo mi, mi sami.

Glede junakov pa, nam ni treba biti v skrbeh; kajti mnogo se jih ponuja. So junaki z zahoda, junaki s severa, junaki z vzhoda in junaki z juga. Celo junaki iz bolj oddaljenih pokrajin.

Zdi se mi pa, če je že naša usoda takšna (in to je), da se odločimo za junaka z juga. Kajti kolikor se je izkazal bo dober jahač.

O ti kljuse Krpanovo, ali ne bi streslo teh junakov s svojega upognjenega hrbta in šlo na pašo na zelene livade?

Co.

Knickerboker:

German Crises

Do 4 milijarde dolarjev, to je 38% vseh inozemskih investicij ima Ameriška unija naloženih v Nemčiji. Zato je razumljivo mrzlično zanimanje cele Amerike za razvoj te vodilne evropske države. Sledeč temu je naročila New York Evening Post svojemu dopisniku, naj prouči, kakšni so izgledi tega ameriškega kapitala. Plod študija je knjiga pod gornjim naslovom, katere glavna izvajanja radi njih velike zanimivosti priobčujemo v grobem izvlečku: Danes, po 14 letih obstoja, je nemška republika bolj resno ogrožena kot kdajkoli. Več kot polovica nemškega ljudstva je proti republiki. Hitler, ta novi heroj nemškega naroda, je sicer izjavil, da bo rabil za dosego oblasti samo zakonita sredstva. Obljubil pa je tudi odpraviti demokracijo in parlamentarizem, brž ko bo po tej mašineriji prišel na oblast. Nemška komunistična stranka ima program, ki zahteva prevzem oblasti po revolucionarnem delavstvu in diktaturo delavskega razreda. Kaj bo torej s to državo? Ali pride Hitler do vlade? Ali bo naslednik hitlerjanskega fašizma komunizem? To so vprašanja, ki zanimajo ves svet.

Nemčija je danes industrialno najmočnejša sila v Evropi, financijelno najbolj negotova, politično najbolj raztrgana in v socialnem pogledu sod smodnika, v katerega more vsak hip skočiti iskra.

V ospredju stoji 13 milijonov fašistov, za kulisami pa čaka 6 milijonov komunistov. Oba ta dva tabora predstavljata organizirano nezadovoljstvo nemškega naroda. Beda nekaterih slojev je izredno huda in traja že dolgo časa. Fašizem in komunizem sta ventila revolucionarnega čustvovanja. Oba hočeta radikalno rešitev — komunisti obljublajo vse delavcu, fašisti pa vsem vse. Število radikalnih glasov je naraščalo vzporedno z naraščanjem brezposelnosti.

Vendar beda v Nemčiji danes še ni tako huda kot 1923 — v letu inflacije. Če živi, kakor računajo, 15 milijonov Nemcev pod normalo, tedaj mora pa ostalih 47 milijonov res prav dobro živeti.

Inozemstvo se boji državljanske vojne v Nemčiji. Ta vojna pa dejansko že je. Dnevno je v političnih bojih ranjenih 40 ljudi in vsak drug dan eden mrtev. Na leto zneso to 182 mrtvih in 15.000 ranjenih.

Zanimive so ugotovitve razporeditve ljudskih množic širom države. Tako n. pr. šteje mestece Falkenstein na Saškem 15.000 duš. Brezposelnih je 8000, to se pravi vse za delo sposobne moči. V teh mesecih bede pa se je ljudstvo zateklo k religiji. Tu imajo svoje molilnice vse vrste protestantske sekte. Ob urah molitve so dvorane vedno vse polne. In vendar so imeli komunisti 1930 4000 glasov. To se pravi: delavci hodijo v cerkev, volijo pa komuniste.

Poročevalec navaja, da je našel najbolj bedne razmere v Turingiji, kjer so skoraj vse delavne moči brez dela. Ljudje tu dejansko stradajo. Podpore so prav tolikšne, da ne pomro.

Največji kemični trust na svetu predstavlja podjetje »Luna Werke«, ki producira vse od parfuma do umetnega gnojila. Slavno je postalo podjetje žele po vojni, zlasti po dveh izumih — bencin iz premoga in umetno gnojilo iz zraka. Po lastnih računih ima ena sama teh iznajdb toliko latentno zmožnost, da lahko ustvari za nemško plačilno bilanco tako aktivno postavko, da bi mogla država urediti vse reparacije in še plačati obresti in amortizacijo privatnih dolgov. Seveda je to le teoretičen račun, ki v današnji krizi ne velja nič. Sploh ne opazi tisti, ki proučuje danes nemške razmere, toliko trenutne slabosti države, ampak mnogo bolj njeno silno latentno potenco.

Nemčija je eksportirala 1931 za 20% več kot Amerika in 56% več kot Anglija; postala je največja eksportna država na svetu. Razlika med vrednostjo izvoza in uvoza je znašala 1931 750 milijonov dolarjev. S tem presežkom bi Nemčija v normalnih razmerah lahko plačala obresti in amortizacijo privatnih dolgov in še vse reparacije. Toda v istem letu je pobegnilo iz države okoli 1.200 milijonov dolarjev — tedaj 450 milijonov več kot znaša gornja razlika. Številke kažejo, da je bilo mogoče to razliko doseči le z zmanjšanjem uvoza. To pa pomeni znižanje življenskega standarda. Prvič po vojni so si ga Nemci znižali, a ne pod pritiskom reparacij, ampak pod pritiskom privatnih dolgov. Radi reparacij si Nemci ne bodo zniževali življenskega standarda, kar je tudi sigurna perspektiva za bodočnost. V največji nemški izvozni laki — Hamburgu vlada skrajni pesimizem. Kajti vsak trgovec se danes boji kupovati, ker upa, da bodo cene blagu še bolj padle. In te res padajo, ker se vsi boje kupovati. Koncem koncev je to vprašanje zaupanja, ki zavisi od rešitve reparacij in mednarodnih dolgov. Če bodo reparacije črtane, tako pravijo hamburški izvozniki, bodo kupci začeli kupovati in tovarniška skladišča bodo na mah prazna, kar bo dvignilo cene in oživilo industrijo. Upanje na tako rešitev pa je dnevno manjše. Nemci so uverjeni, da Francija sama od sebe ne bo nič ukrenila, dokler sama ne bo prav tako trpela kot ostali svet ali pa dokler je k temu ne bo prisilila Amerika. »Bodočnost izgleda tako anarhično, da s polno pravico lahko govorimo o boljševezivaciji Evrope.«

Poročevalec priznava, da se republikanska vlada in vsi republikanci zelo trudijo, da zagotovijo obstoj kapitalističnega sistema. Le-tega ogrožajo z eni strani fašisti, ki izjavljajo, da bo njihova vlada »temelj kapitalizma v Nemčiji radikalno spremenila«, z druge pa komunisti.

Za notranje konflikte je država obširneje in intenzivneje organizirana kot katerakoli druga. Štiri oborojene organizacije se bijejo med seboj: republikanski Reichsbanner, Stahlhelm, komunistična rdeča bojna zveza in fašistični napadalni oddelki. Do vojne med njimi bi gotovo že zdavnaj prišlo, če ne bi bilo tu versailleske mirovne pogodbe, ki kako učinkovitejšo orožje strogo prepoveduje. Fašisti imajo 200.000, Stahlhelm 1 milijon, komunisti 50.000 in Reichsbanner 2 milijona 500.000 članov. Skupno je organiziranih za državljansko vojno oziroma »za nje preprečenje« okoli 5 milijonov ljudi. Fronte med njimi niso čisto ostro načrtane. Kaj predstavljata fašistična in komunistična organizacija, je znano. Stahlhelm je bil ob ustanovitvi za republikansko ustavo, se orijentalno pozneje močno na desno, a dokler bo živel Hindenburg, ki je njegov častni predsednik, ni pričakovati odločitve proti republiki. Reichsbanner se rekrutira iz soc. dem., demokratov in centruma. Za njim stojijo po zadnji izjavi tudi vse strokovne organizacije. Reichsbanner je miljenec sedanjega režima

srednjih meščanskih strank. Nemška republika in nje obramba, katero si je nadel Reichsbanner, bi bila zelo oslABLJENA, če bi Hindenburg umrl in bi bila tako vojska prosta te osebne vezi ali če ne bi uspelo Nemčiji ugodno rešiti reparacijskega vprašanja ali pa če bi se Brüning oziroma centrum odločil za zvezo s Hitlerjem.

Nemci mnogo razmišljajo o tem, kaj bi se moglo zgoditi, če bi nehali plačevati reparacije. Tako je n. pr. izjavil predsednik trgovske zbornice v Essenu, da bi bržkone Francozi znova zasedli Porenje, vso deželo upustošili in na desnem bregu Rena postavili visok zid iz betona in železa, za njim pa postavili najtežje topove in potem za to trojno mejo: puščava, reka in zid nadaljevali vsakdanje življenje. To je reprezentativno mnenje nemške industrije, pristavlja poročevalec. Kajti Nemci živijo v prepričanju, da Francozi še danes niso končali vojne z njimi, da Franciji ni toliko za reparacije kot pa za to, da drži Nemčijo v nemoči in da bodo šli Francozi v svojem patološkem strahu pred Nemci do skrajnosti. To so znaki največje brezupnosti nemško-francoskih odnošajev.

Francozi trdijo, da Nemčija ne more plačati reparacij zaradi gospodarske depresije. Ko bo ta minula, jih bodo zopet lahko. Nemci in še nekateri drugi pa pravijo, da so uprav reparacije vzrok svetovne gospodarske depresije in da pred črtanjem le-teh ni zboljšanja. Vsi Nemci so prepričani o tem, da ne morejo plačati reparacij in če morajo plačati te, potem ne morejo nič drugega. Pacient ni prepričan torej samo o tem, da ne more vstati, da bi za soseda našagal drv, ampak tudi o tem, da sploh ne more vstati, če bo moral žagati drva za soseda. Sicer politično najbolj razbit narod so vsi Nemci danes edini v tem, da se reparacije ne dajo plačati in da se ne bodo plačale. To je volja celega 60 milijonskega naroda. Zadnje odločitve k temu mišljenju je prinesel Hooverov moratorij. Nobenega moratorija več: smo že dosti plačali!

Hitlerja se danes v Nemčiji ne boje toliko zaradi njegove vlade kot zaradi tega, ker bi fašizem prav lahko končal v komunizmu. Tudi inflacije se boje radi komunizma. Vendar generalna stavka proti znižanju plač, katero so proglasili komunisti in se je udeležilo samo 20.000 delavcev, dokazuje, da nimajo moči, da bi mogli izvesti odločilno revolucijo. Tudi si komunisti sami od fašistične vlade ne obetajo ugodnih revolucionarnih prilik. Stranka ima sicer vpisanih okoli 250.000 članov, a zanj oddani glasovi so predvsem protest proti brezposelnosti, proti nizkim podporam, proti nizkim plačam, proti vladajočemu sistemu sploh. Revolucionarni teoretik Lenin je postavil dva pogoja za uspešno revolucijo: da je večina prebivalstva za spremembo in da država ne more izvajati svoje oblasti. Teh predpogojev v Nemčiji danes še ni. Nemškim komunistom manjka pravega revolucionarnega elana in voditeljev, ki bi bili kvalitativno enaki ruskim. Stranka ob volitvah sicer narašča, toda omenjena stavka razločno kaže, kako je od l. 1919. pa do 1932. vsahnila revolucionarna moč nemških komunistov. Komunisti so prisiljeni k politiki čakanja. Nemška komunistična stranka je radikalna socialistična stranka, a se močno razlikuje od bojevitejših boljševikov, ki so izvojevali rusko revolucijo.

Od l. 1923., ko so Francozi ob mirnem opazovanju Amerike zasedli Porurje pa do l. 1931. je priteklo iz Amerike v Evropo 6 milijard dolarjev. Zato mora biti danes stališče Amerike znatno drugačno. Ta največja naložba imovine, kar je pozna zgodovina, se je izvršila čisto tiho. Če Nemčija ne bo več plačala reparacij, so tudi ameriški dolžniki odločeni, da ne bodo več plačali vojnih dolgov, ki imajo pri 5½% obrestih 5.600 milijonov dol. kapitalne vrednosti. Amerika ima tedaj v evropski igri skupno 10 milijard dol. Po l. 1924. je nastalo v Nemčiji 84 čisto ameriških podjetij, v katerih je investiranih 300 milijonov dol. Dolgoročnih kreditov ima Amerika v Nemčiji 1.420 milijonov dol. Od skupne vsote 2140 milijonov dol. kratkoročnih kreditov ima Amerika 800 milijonov, kar edine predstavlja likviden denar, vse ostalo je »zmrznilo«.

Celoten potek dogodkov od današnjega katastrofalnega stanja je bil sledeč: Oktobra 1929. je umrl Stressemann, prvo in zadnje upanje na sporazum s Francijo. Julija 1930. — en mesec po izpraznitvi Porenja — padejo Nemci v Porenju po »separatistih«; v Franciji nastane prvo vznemirjenje. Sledi septembra 1930. Hitlerjev porast, kar znova vznemiri francoske duhove. Oktobra 1930. koraka v Koblenzu 100.000 Stahlhelmovcev. Spomladi 1931. proglasita Nemčija in Avstrija carinsko unijo — Francija je alarmirana! Pod francoskim pritiskom se slabši del — Avstrija — zruši, Kreditanstalt skrahira. Od Hitlerjevega porasta naprej teko iz Nemčije težki kapitali — sledi polom dveh največjih bank in vse banke se zapro. Krediti »zmrznejo« v vsej Evropi. Hoover proglasi moratorij. Francija pristane nanj pogojno. Krediti še bolj »zmrznejo«. Anglija s svojo zlato valuto omaga. Strokovnjaki v Baselu spoznajo položaj tako kritičnim, da se je bati nadaljnjih katastrof. L. 1932. vidimo, da je bil dosedanj mir le premirje.

Najljubša pesem heidelberških študentov je: »Siegreich wollen wir Frankreich schlagen«. Od 4000 študentov je 60—70% narodnih socialistov, ostalo je pasivna masa. In to razmerje je tipično za okoli 140.000 nemških akademikov. Še 55 let mora po Youngovem načrtu plačevati N. reparacije. Toda po neizprosnih naravnih zakonih jih bo nehala najkasneje po 13 letih. To je zakon rojstva in smrti. Po tem zakonu je danes 13.570.000 Nemcev med 20.—32. letom — to je, imajo volilno pravico, a so premladi, da bi mogli biti v

svetovni vojni. Po 13 letih jih bo 26,820.000 in bodo imeli absolutno večino volivstva. De facto pa že danes prevladujejo na političnem odru. In prav ti milijoni predstavljajo to, kar je zadnja leta novega v nemški zunanji in notranji politiki. Kancler Brüning je mož konservativno-zmerne stranke. Kljub temu pa je l. 1931. proglasil nesrečno carinsko unijo in izdal nebroj dekretov, kar vse predstavlja Hitlerjevo maslo. In nazadnje je zavzel tudi v reparacijskem vprašanju ne čisto jasno načrtano stališče, ki pa vendar tako sliči Hitlerjevemu »Nikoli ne bomo mogli plačati in tudi nikoli ne bomo plačali« — da ni opaziti nobenega razločka. Na Brüninga pritiska Hitler, na Hitlerja pa — mladina! Na vse so mislili modri diplomatje samo na to ne, da bodo Nemčijo vodili že davno pred potekom 55 let moške in žene, ki nimajo nič skupnega z vojno, niti niso sami ali po posrednikih podpisali mirovnih pogodb. Nemška mladina je našla v Hitlerjevih besedah: »Ničesar ne odklanjamo, kar smo podpisali. Versailles nismo podpisali!« — svojo formulo. Prav kot Rusi odklanja kontinuiteto nacionalne odgovornosti. Teh 13,570.000 pomeni Hitlerja. Brez njih ne bi bil nič. »Pridobil jih je z mladostnostjo svojih čustev.« Ta mladina misli, da se da vse čez noč spremeniti in da je treba za to le poguma. Drugi voditelji ji pravijo, da je treba časa in diplomacije. Hitler pa: Vse, česar je treba, je pogum! In mladina mu sledi. Kar je slabše situirane mladine pa je vsa komunistična. »Tisti del nemške mladine, ki se je politično priključil zmernim strankam je neznaten«. Revizijski program nemške mladine niso le reparacije, ampak cel sistem sedanjega »miru«. »Fundamentalna povojna revolucija v Nemčiji, ki bo imela posledice v vsej Evropi, pride najkasneje med leti 1940—1945.«

»Nemci so denar razmetavali, zato je prišlo do bankrota«, pravijo Francozi. Tri postavke nemškega budžeta dajo temu nekam prav: 1. Nove stavbe. V okolici vseh večjih mest so ogromne novo zazidane ploskve. Iz aeroplana izgleda kot bi se vsa Nemčija preselila v nova stanovanja. Število stanovanj se je zvišalo za 16% in pride na vsakega Nemca več kot 1 prostor. Od l. 1919.—1931. je izdala Nemčija za nove stavbe 2.500 milijonov dol. Kljub temu, da so šli krediti v produktivne svrhe, je vendar indirektno šel izposojeni denar v stavbe. 2. Od l. 1924. je izdala Nemčija za brezposelne 3 milijarde dol. »Podpore bi bile lahko manjše,« zopet pravijo Francozi. Sedaj so sicer podpore za eno tretjino zmanjšane in nove gradnje so ustavljene, vse to pa ne pod britiskom reparaciji. 3. Krediti Rusiji. Tudi za te so porabili Nemci inozemska posojila zlasti ameriška v obliki izvozne subvencije. Tako služi ameriški kapital, ki se je branil biti na razpolago ameriško-ruski trgovini končno nemško-ruski trgovini. In še bolj zanimivo je dejstvo, da sovjeti svoje dolgove v inozemstvu točno in polno plačujejo, dočim Nemčija svojih dolgov ne plačuje. To dokazuje, da bi bili krediti, dani sovjetom bolj sigurna naložba kot pa investicija v nemških kreditih. Nemčija ima še sedaj v Rusiji 300 milijonov dol. in je šla v tem pogledu dalje kot katerakoli druga država. Za 70% garancijo je morala dati država na razpolago 170 milijonov dol. Posledica je, da je solventnost Nemčije zelo odvisna od solventnosti Rusije. Zaenkrat pa so ti krediti še ena najbolj sigurnih naložb — seveda dokler bo Rusija redno plačevala.

Oswald Spengler, znani filozof pravi, da je Evropa pred katastrofo. Nemčija se bo sicer ubranila reparacij in se rešila francoskega objema. Zadijvala pa bo gospodarska vojna, ki bo mnogo huiša od svetovne in ki ne bo nehala preje, dokler ne bo zgrmela zapadna civilizacija v prepad. Japonska in Rusija bosta morda končno ostala zmagovalca. Narodi bodo gospodarsko tako oslABLjeni, da bodo postali žrtve tistih, ki stoje ob strani. Francija bo morala pustiti reparacije, in če te 1 milijarde Fr. letno ne dobi, mora omejiti oboroževanje. To je pravi ključ do francoske politike. 50% francoske težke industrije izdeluje orožje. Francoski politiki so poslovni ljudje; kdor bi prostovoljno pustil reparacije, tega bi tudi kapital pustil pasti. Današnja krizo, ki se je prav za prav začela že 1830 in skozi do sedaj naraščala, so zaostriale prav za prav reparacije in izredno visok nivô plač. Te so zadnjih sto let stalno naraščale in danes so najvišje. Pravi zmagovalec iz vojne je delavski razred. V Rusiji ima 100% oblast, v Nemčiji 2/3, v Angliji 1/3, v Ameriki 1/5. »Dokler ta oblast ne bo zlomljena, dokler plače ne bodo znižane, ne bo zboljšanja, čeprav se črtajo reparacije. To pa je možno v Nemčiji le z diktaturo. Amerika mora pomagati Nemčiji proti Franciji; če ne bo, se bodo vsi evropski narodi združili proti njej in nad Evropo bo zavladala Rusija. Danes je lahko vodilna država na svetu Amerika, naslednjih 50 let pa se bo odločilo, če tega mesta ne bo zasedla Rusija.« Kaiti v Evropi je danes 372 milijonov ljudi. Letni prirastek je 3.200.000. Rusija pa ima 152 milijonov in je letni prirastek 3.600.000.

Hitler izjavlja, da bodo narodni socialisti posojila vrnil. »Toda obresti se bodo morale seveda v sporazumu z upniki znižati. Reparaciji ne bomo več plačevali. Amerika ima interes na tem, da nas dejansko brani pred francoskim vpadom. Sporazum med Nemčijo in Francijo je mogoč le, če pridejo na vlado narodni socialisti, ki bodo unostavili čast nemškega naroda in če bodo nehali Francozi smatrati Nemce za drugorazredni narod.« Vseskozi po vojni je napetost med Nemčijo in Francijo toliko, da lahko vsak hip pride do zopetnega krvavega obračunavanja. Nemci smatrajo kot edini vzrok, da morajo plačevati reparacije, da so razoroženi. Zato zahtevajo narodni socialisti uničenje mirovnih pogodb in ustanovitev redne ljudske vojske. Reparacije igrajo sploh podrejeno vlogo. Vse nemške stranke izražajo te zahteve, razlika med njimi je le glede metod in časa uresničenja.

Napetost med Nemčijo in Francijo se bo še stopnjevala. Ko bodo odpravljene reparacije, bosta stopila v ospredje nemške politike poljski koridor in oborožitev. Kajti Nemci mislijo prav tako kot vsi drugi narodi, da sta vojna in politika eno.

Zaključek bi bil tale: Nemčija reparacij sedaj ne more plačati. V bolj zdravem gospodarskem svetu bi jih sicer mogla, toda jih ne bo, kajti v bodoče Nemčija ne bo izpolnjevala nobene točke mirovne pogodbe, če ne bo k temu prisiljena. Nemčija je odločena, da se oboroži, če se Francozi ne bodo razorožili. Kajti nemški narod je kot celota zavrnil in zavrgel versaillesko pogodbo. Francija vidi v tej pogodbi edino življensko garancijo. Četudi morda ne pelje razvoj do vojne v bližnji bodočnosti, je vendar Evropa na pragu zelo burnih časov. Ameriške investicije se nahajajo na bojnem polju. To so dejstva, na katerih ne spremeni prav nič kaka sprememba na vladah. Tri milijarde ameriških dol. jačajo nemško politiko narodnega upora proti Franciji. Angleška bojazen pred francoskim zračnim brodomem to politiko podpira. Podpira jo tudi italijansko-francoska ljubosumnost. Ta opazovanja nimajo nič skupnega z današnjo svetovno krizo in to so dejstva, ki bodo živela še naprej, čeprav bi bilo krizi odpomagano. Kajti tudi črtanje reparacij niti malo časa ne bi resno uplivalo na temeljni problem Evrope: odnošaji med Francijo in Nemčijo. Ti odnošaji so bistveno v tem, da slabši narod tišči k tlom močnejšega. V treh pogledih je Nemčija močnejša: ima večje prebivalstvo, boljšo industrijo in lastnosti naroda bolj odgovarjajo sedanji tehnični dobi. Francija pa je odločena, da vzdrži svojo vojaško premoč in na njej gradi svojo eksistenco. V. P.

Pregled

DRUGA PETLETKA.

5. februarja 1932. je XVII. konferenca ruske komunistične stranke sklepala o temeljnih smernicah druge petletke, ki se bo izvajala v letih 1933—37. Preden se bodo določile vse podrobnosti in končno sklepal sovjet unije, se bodo vršila še neštevilna posvetovanja in kongresi.

V prvi petletki se je že izvršilo, kar mnogi niso pričakovali. Iz tega tehničnega opoja so izšli novi fantastični načrti.

Inženjer Avedijev hoče zaveziti Volgo, da ne bi tekla v Kaspisko morje. Napraviti bi bilo treba 4 km dolg in 37 m visok jez in Volgina voda bi napojila ogromne suhe stepa, ki bi se izpremenile v nove žitne zakladnice. Največja evropska reka bi bila ukročena. Gladina kaspiskega morja bi padla letno za 43 m. Po 30 letih bi bilo morje suho in najbogatejši vrelci nafte na celem svetu bi postali zlahka dostopni.

Novi načrt temelji po ruskih izjavah na teoretični in praktični izkušnji prve petletke. Številke! Milijonske in milijardne številke gre do skozi svetovno časopisje. Same številke, nič kritike, posmeha ali dvomov. Vendar že veličina številka sama označuje načrt skoraj neverjetnim. Poročevalci mislijo, da pomeni novi načrt nazadovanje. Prvi je govoril o početvorenju produkcije, drugi noče doseči povsod niti potrojenja, namreč potrojenja rezultatov prve petletke.

Koncem l. 1937. hoče dvigniti Rusija svojo socialistično produkcijo nad vse države Evrope. To pomeni mehanizacijo in motorizacijo vse produkcije. Neodvisnost pri pridobivanju

in obdelovanju vseh surovin. Popolno kolektivizacijo. Gospodarstvo pa je le organizacija, cilj je človek. Koncem 1937 naj bi življenjski standard Rusov presegal nivo kateregakoli drugega naroda. V materielnem kakor v kulturnem življenju. Sovjeti smatrajo, da je prva petletka dokazala popolno smotrenost gospodarstva po načrtih. Zato ima druga nalogo izvajati končno zmago.

O elektrifikacijskem načrtu je bilo poročano že v 4. številki. Premoga naj bi se nakopalo do l. 1937. 250 milijonov, nafte pa 65 milijonov ton letno. Za premog pomeni to trikratno letošnjo produkcijo, ali trikrat več kot Francija in desetkrat več kot carska Rusija. Nafte bo producirala dvakrat toliko kot ves ostali svet, razen ameriške Unije. Surovega železa se bo natopilo koncem načrta 22 milijonov ton, t. j. 7 krat več kot v carski Rusiji, trikrat več kot sedaj. V konjunkturnem letu 1929. so producirale: Nemčija 13, Francija 10, Anglija 8, Združene države 37 milijonov ton. Do danes so padle te številke na polovico. Bakra, svinca, cinka, aluminija, nikla se bo produciralo za vse domače potrebe. V Ukrajini se bodo rovi in obrati ogromno povečali. Največji so v Magnitogorsku in Kuznecku. Slednji bo največji premogovni revir v Evropi. V Magnitogorskem v Uralu je bila prva peč prižgana 31. januarja 1932. Dnevno bruha iz sebe 1200 ton železa. Dvakrat več kot največja v Evropi. Dela pa pri nji samo 60 delavcev. Poleg produkcije surovin se morajo tudi vsa produkcijska sredstva obnavljati iz domače industrije brez uvoza. Kemična industrija mora kriti vse potrebe po umetnih gnojilih, po barvah, po milu, po kaučuku, po zdravilih itd. Ladje se morajo graditi v last-

nih ladjedelnicah. Težka industrija ima nalogo posebno velikopotezno oskrbeti železniški promet. Železniško omrežje se ima povečati za novih 25.000 km. — V produkciji avtomobilov ima Rusija že sedaj prvenstvo v Evropi. Sedanjemu številu se bo pridružilo še milijon novih avtomobilov. — V poljedelstvu se izvede popolna motorizacija kultur in elektrifikacija strojnih naprav. Državna posestva dajejo danes več žita kot cela Ogrska in Rumunija. L. 1937. bo produkcija žita toliko kot znaša skupen pridelek Združenih držav, Kanade, Argentine in Avstralije. Na glavo bo prišlo dvakrat toliko kot l. 1914., ostanek pa bo še lahko zadovoljil celo Evropo. Volne hoče Rusija pridelati toliko kot katerakoli druga država, lanu in konoplje pa več kot ves ostali svet. — Predvidena je obilna preskrba prebivalstva z mesom, jajci, maslom, ovčjo volno itd. — Pomanjkanja tudi pri močno narastlem konzumu ne bo nikakega.

Težka industrija je dovolj razvita. Ustvarjala se bo lahka industrija, tovarne za konsumsko blago. Letno bo mogel porabiti vsak človek v Rusiji 35 m bombažnega blaga, 3 m volnenga blaga, 1 m umetne svile, konfekcijskega blaga v vrednosti 30, trikotaže v vrednosti 10 rubljev (1 rubelj = 2 nemški marki), 1,5 dvojico čevljev, 1 dvojico galoš. To je več kot danes povprečno v Zapadni Evropi. — Velikopotezna stavbna delavnost bo nudila vsakemu zadostno stanovanje.

Še večji kot materielni naj bi bil kulturni napredek. Higijena mora odločno znižati umrljivost. Letni prirastek Rusije znaša danes 4 milijone, tedaj vsako leto ena Danska, ena Norveška ali Švica. Nepismenost bo skoro čisto izginila. (L. 1931. se je tiskalo v Rusiji nad 30 milijonov samo tehničnih knjig.)

Mar je vse to res? Ali so to same bajke?

V. P.

Ocene

Miško Kranjec: »Življenje«. Kreko-knjiznica. Izdala Delavska založba v Ljubljani 1932. Str. 215. Cena vez. Din 40,—, broš. Din 26.—. Za člane članska cena.

Ob Miškovi knjigi moram najprej poudariti dve dejstvi, ki segata čez okvir navadne knjižne ocene: da je »Življenje« prvo veliko delo najmlajšega knjižnega rodu z močnimi kvalitetai in drugič, da je tudi prvo moderno slovensko delo, ki ga je v tako razbohotnem sestavu slovenskih knjižnih družb, ki nas duše s prevodi, tvegala in izdala najmlajša, najmanjša od njih in prav gotovo je ta knjiga višek, recimo as njenega dela. Izdaje izvirnega mladega dela je v tem čudno in dostikrat nalašč zapletenem času in književnih prilikah ne le kulturna ampak prav tako narodna zasluga.

Skoraj mi je težko pisati oceno stvari, ki mi je tako blizu sama na sebi in po svojem avtorju. Kranjec je ostal sam sebi zvest in je zato moral napisati »Življenje«, tako kakršno je, kakršnega je živel on, kakršnega živi tisti tuji trikot slovenske zemlje tam ob Muri in njegovi mali ljudje. Epska podlaga delu je zemlja, vsa prvotna sope v raznih soncih: spomladi, poleti v jeseni in zimi. Nanjo je priklenjeno prepletajoče se življenje osmih ljudi, čudno povezanih z zemljo v gigantski simboliki jagnjedov in kljub temu čudno hrepenecih v daljo in neznani svet. Iz teh treh sestavin se tke življenje v »Življenju«, zastrto z liriko opisov in razpoloženj. Ljudje se pred nami nič več ne razvijajo, ampak so nam dani skoraj dovršeni in neizpremenljivi v prostoru in času. Pisatelj nam samo osvetljuje in v podrobnosti prikazuje njihova medsebojna razmerja, seveda ne v vspelednosti

marveč zaporedno. Toda vse to dela s širokimi pogledi, ki izravnavajo liričnost pripovedovanja z epskimi poudarki in tako se nam »Življenje« kaže kot svojevrstna umetnina v slogu, ki je v združitvi obeh pripovednih načinov. Ljudje so prav taki, kot morajo biti: preprosti in prozorni, a kljub temu nosi vsak svoj čuden in neznani svet v sebi — od Marka do Ferka in Barice. In izbruhi tega drugega, skritega življenja so najmočnejša mesta v knjigi; ki po tako dolgem, dolgem času učinkuje kot plamen novega sonca v zagatno izumetničeni tesnobi slovenske knjižne bornosti.

Lahko pribijem, da ima Kranjec že izrazil svoj pripovedni način in stil. »Življenje« spominja nekako na Hamsuna ali na Jacobsona. (Sicer ne vem, ali jih je Miško splohbral ali ne in sem napisal to zgolj za primer, brez kakršnihkoli misli na vplive.) Pokrajinska besedna barvnost in jezikovne obogatitve prav gotovo odtehtajo pogrške, ki gre do lahko na račun korektur, opozoril bi pa nekaj, kar me je res motilo: na ponekod nepristno govorjenje, ki ga človek ne more tem ljudem verjeti in prisojati — tujke, ki jih včasih zagreši celo Marko in pisec sam v vmesnem pripovedovanju i Lacijsko govorjenje itd. To so stvari, ki zadevajo zgolj oblikovno plat dela in zahtevajo izveden čut za jezik, ki si ga bo Miško gotovo še do konca izgladil in iztanjšal.

Vodnikov uvod je preveč kritika in ne uvod in mestoma celo nesprejemljivo profsorski in skoraj bi bil uspeh knjige brez njega še lepši in neposrednejši.

Mirko Javornik.

Uprava revije priporoča v obojestranskem interesu cenj. naročnikom in tvrdkam, da se pridno poslužujejo naše revije tudi za inseriranje.

Lovro Mulej

preje Fr. Kukman

Ljubljana

Gajeva ulica 2

Specijalno izdelovanje športnih,
finih damskih in moških

čevljev

Izdelava solidna. Cene zmerne.

Anton Legat Ljubljana

Miklošičeva c. 28

Specerija, delikatesa,
zajutrkovalnica.

Lastna moderna
pražarna za
kavo!

Ustvarjajmo delavsko kulturo! Pomoč
vsakogar je potrebna, zato pristopite
kot član k

DELAVSKI ZALOŽBI

R. Z. Z. O. Z.

v Ljubljani, Miklošičeva c. 22/1.

(Delež po 50 Din)

(Delavska zbornica)

Kupujte pri tvrdkah, ki inserirajo v „Besedi“!

Strokovni nasveti za vsakega
avtomobilista!

Autošola Gojko Pipenbacher, Gosposvetska 12

KNJIGARNA NOVA ZALOŽBA

trgovina s pisarniškimi potrebščinami

r. z. z o. z.

LJUBLJANA

Kongresni trg 19

Vedno v zalogi vse knjige domačih in tujih založb, časopisi in revije, vse vrste pisarniških potrebščin na drobno in debelo, poslovne knjige za društva in podjetja.

Založba Cankarjevih in Finžgarjevih zbranih spisov in drugih pomembnih knjig.

Tvornica zrcal in brusilnica stekla
A. Vrhovec, Ljubljana

Za Gradom št. 16 (na koncu Streliške ulice)

Izdeluje vsakovrstna brušena i nebrušena zrcala in stekla po konkurenčni ceni

Popravila in dela za kleparsko in inštalatersko obrt izvršuje točno in solidno

Produktivna zadruga kleparjev, inštalaterjev in sorodnih strok

r. z. z o. z.

Ljubljana, Gregorčičeva ul. 11

Telefon 22-65

Teod. Korn, Ljubljana

Poljanska cesta 8 (Preje Henrik Korn)

Ustanovljeno 1862

Krovec, stavbni, galanterij. in okrasni klepar. Instalacija vodovodov in centralne kurjave. Naprava strelvodov. Kopalniške in klosetne naprave.

PRIPOROČA SE

ČAJANKA^{aa}

čajne mešanice in dišave vseh vrst

FR. KOVAČ — LJUBLJANA

uvoz čaja in dišave na debelo

Pisarna in skladišče: Poljanska c. 29